

Ensazons pertratgs davart l'economia em Lumnezia

Autor(en): **Capual, G.B.**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha**

Band (Jahr): **21 (1947)**

PDF erstellt am: **22.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881443>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Ensazons pertratgs davart l'economia en Lumnezia

Da G. B. Capaul, a. cuss. gov. Lumbrein

La biala val Lumnezia ei buca ina dellas pintgas valladas dil Grischun; sch'ins sa ch'ella ha ina superfatscha de 382 km², sche constateschan ins ch'ella ei pli gronda che plirs cantuns svizzers, gie bunamein duas ga aschi gronda sco il cantun Zug. Ella cumpeglia quasi la quarta part digl entir territori sursilvan e sesaulza daven da Glion entochen sisum ses péz da 700 m s. m. entochen sin 3400 m. s. m.

Entochen sin in'aultezia de 1600 m sebratan bialas cultiras cun diemblers fritgeivels èrs e lu suondan pli ault bellezza pradas de cuolm che stauschan encunter pastiras ed alps. En Lumnezia ei mo circa ina quarta dil terren productiv e da quei ein ca. 45% cultivai e 55% ein uauls, pastiras ed alps.

L'agricultura ei il principal rom d'occupaziun dil Lumnezian. Sper in pign diember de mistergners ed auters luvrers s'occupescha la gronda massa dil pievel culla cultivaziun dils funs e culla tratga de biestga. La Lumnezia ha bials praus ed èrs ed in'extendida cultura che fa bein honor a nos antenats, mobein era alla puraglia de nos dis. Sche la produenziun de nos beins ei buca fetg variabla en qualitad, sch'ei quei la cuolpa della altezia de nosa vallada e per consequenza dil clima ch'ei bein ualti ruhs e crius. Denton prospereschan surtut il dumiec ed il segal stupent, era la salin ha ses buns onns e ses buns loghens e surtut formescha la truffla era tier nus ina buna part della vivonda. Orts e culturas de verduras ch'ei biars onns vegni negligi plitost, s'augmentan denton ussa adina pli e pli. Deplorablamein vesan ins adina pli darar glin e coniv, ed aschia audan ins darar darar igl atun la braha e la spatla che devan in agen colorit a nos vitgs, duront che la muaglia teresava entuorn casas e clavaus dil vitg lumnezian. Semegliantamein ei era il tic-tac dils scudadurs cun lur pals e flugials gleiti strusch de udir pli. Era cheu ha la maschina remplazzau quellas idilicas isonzas, denton buca per disavantatg dil pur, che sto ozildi quintar meglier cun siu temps che pli baul.

Il pur lumnezian ha in grev e stentus pensum. Nus havein buca bia grondas planiras. Frusts ed èrs ein il bia situai sin spundas e magari era plauncas ed ils vaus de fretg ein munclus e mal manteni. Ei tucca de far bia stentas e de suar de manedel per reussir endretg la cultivaziun de quels funs. El decuors dils davos onns han certs vitgs entschiet cun amegliorar empau alla gada quellas primitivas relaziuns, entras drenar las palius, baghegiar e regular enqual via, mo surtut cun l'arundaziun dils funs, che sto

pur tar gronds avantatgs per lur cultivaziun e sensibel levgiament per pur e pura. Era sche l'arundaziun dat bia difficultads e sa buca cuntentar minga proprietari de funs, sch'eis ei incontestabel ch'ella porta pil general e surtut pigl avegnir immens avantatgs che survargan lunsch ora certs disavantatgs momentans ne singuls. Igl agid ch'il stat contribuescha per las arundaziuns ei veramein considerabels ed igl ei de sperar che quellas sviluppechien sigl avegnir era en Lumnezia.

La tratga de biestga ei da casa en Lumnezia. Els davos decennis han ins fatg en quei risguard immens progress. L'exposiziun de biestga a Vella ei en scadin cass ina dellas meglieras digl entir cantun. Spezialmein ellas vischnauncas centralas della vallada han ils purs fatg ils megliers progress en quei risguard ed ins vesa cheu il meglier, tgei suatienscha igl exempel ded enzacons paucs sempels purs ha giu tier lur collegas. La vendita de biestga ei la principi resursa dil pur Lumezian e per biars quasi la suletta entrada digl onn. Cura ch'ils prezis de biestga ein bass sche stat ei mal cul pur en Lumnezia e quei ei la raschun ch'il pur ha cheu aschi savens schliats onns. El e sia economia ein orientai mo sin ina vard, mo silla tratga e silla vendita de biestga e cura che quella trai buc, sche stat ei mal cun sias entradas e per consequenza cun tut sias finanzas. Dasperas ein las expensas adina carschidas e spezialmein era pustretschs, pagaglias de pasturs; aunc autras contribuziuns annualas dil pur per siu trafic puril han priu proporziuns malreguladas en proporziun cun sias entradas. Quei che vonza per viventar sesez e la famiglia ei savens buca sufficient e sche las feglias dil pur han aunc empau trafic de firlefanzas ed il feagl crei de saver far dètg parada mo sch'el ha ina cigaretta en bucca, lu tonschan ils raps dil bab buca pli ed el sto far deivets, e quels vegnan buca pli pigns, sche sia masera suera aunc in techet de tschacherniera, quei che vegni avon darar en Lumnezia.

Cauras e nuorsas han ina gronda muntada muort l'extensiuon ded alps e pastiras en regions pli aultas. Il diember de nuorsas ei plitost sesminuius els davos decennis e quei ei de deplorar. La nuorsa ei in animalet che renda puspei bein al pur e surtut en nossas relaziuns cun la pasculaziun cumina sa ella guder primavera ed atun duront liungas jamnas las cultiras e profitescha cheutras grondamein. Las cauras surveschan la stad per ordinari sco «vacca de casa» e vegnan pli derar messas en in' alp. Nossas cauras ein igl entir onn en gir ed ein ils pli gronds laders della vallada. Denton ei la caura in animal che renda bein al pur e surtut per paupra glied che ha buca vaccas, eis ella in ver sustegn el tener-casa. Cons Lumnezians ein gia vegni gronds e fermes cun latg-caura e pulenta!

Dal cantun Grischun vegn ei detg, che sias materias primas seigien la aua ed il lenn. Nus Lumnezians essan denton aschi paupers, che nus havein ni aua ni lenna avunda. Aua eis ei avunda atgnamein, sche nus considerein nossas palius e nossas bovas e sbuadetschs sill'entira costa seniastra della

val. Mo nus havein buc auas che savessan vegnir en consideraziun per exploitaziuns, per construcziuns electricas. Avon ca. 30 onns han ins baghegiu en Lumnezia ina rietscha de centralas electricas pintgas. Quei ei daventau perquei che nus havein negin'aua sufficientea cheu per l'erecziun d'ina centrala per l'entira vallada e perquei ch'igl «exteriur» ha snegau da lezzas uras de dar a nus forza electrica. Oz ei la caussa semidada. Aschigleiti sco ovras jastras han dau a nus forza, ein quels indrezs electrices svani ed ins ei seligiaus cun l'ovra sursilvana.

Sulettamein Lumbrein e Val han aunc lur agens indrezs, che vegnan era a restar en funcziun sin vinavon. La vischnaunca de Vrin vegn ussa presentamein ligiada cun l'ovra electrica de Lumbrein ed aschia ein tuttas vischnauncas lumnezianas survidas cun forza electrica, entochen sin la vischnaunca de s. Martin.

La costa seniastra della val Lumnezia ei paupra en uaul. Sulettamein denter Vrin e Lumbrein e lu in tac sur Vella ein cuvretgs cun uaul. Tut il rest de quella costa spundiva ha zun negin uaul, cun excepziun ded enzacontas plontaziuns de recent datum. En reconuschienscha lein nus allegar las duas plontaziuns ord in legat ded Escher della Linth ch'ei oz, suenter ca. 50 onns, carschidas si e formeschan gia dus bials uauls giuvens. Quei ei igl uaul de s. Carli sur Morissen e quel d'Uresa dado Lumbrein. Entras la correcziun dil Glogn ein pliras autras plontaziuns pli pintgas vegnidas fatgas ed igl ei aunc prevediu ulteriuras plontaziuns en connex cun quella correcziun. Pils ulteriurs basegns de lenna ein vitgs ed uclauns sfurzai de menar neutier quella ord uauls silla vard dretga della val. Tals transports ein uni cun grondas stentas e fadigias e cun bia sperdita de temps. Era il luvrar si quella lenna e surtut il flessiar ella, ein greveziis che ins sa buca far in'idea! Pia era en quei risguard ei la veta dil habitont lumnezian buca cummadeivla e buc adina emperneivla. Ei seresultescha ord questas relaziuns, che paucas vischnauncas han els onns d'uiara saviu seprofitar della constellaziun per la vendita de lennas, ord la suletta raschun, ch'ellas han strusch lenna avunda per lur agen deiver Igl ei perquei era buca stau pusseivel a nossas vischnauncas d'amegliurar lur finanzas, na gnanc d'ulivar lur entradas ed expensas communalas duront ils onns de conjuntura per tontas autras vischnauncas grischunas. Vischnauncas senza entradas ord ils uauls, san ozildi strusch co tener casa pli. Las expensas creschan continuadamein e rapidamein e sch'igl uaul gida buc, sche tonschan las entradas ord taxas e taglias per lunsch buca pli. Per nossas vischnauncas en Lumnezia vegnan aunc expensas extraordinarias pil pauperesser vitier, ed aschia eis ei buca de sesmervegliar, che las cassas communalas che han de satisfacer a pensums memia gronds pon buca tener la dira pli ed han stuiu clumar en agid il cantun, che sto contribuir annualmein per impedir deficits, tschelluisa nunevitabels. Igl ei bi dal stat ch'el gida il pauper e sustegn tgi che ha de basegns; ei fuss aunc pli bi, sch'el fagess quei senza surduvar

sia buontad per statisticas che surveschan per mussar cul det sin nossas vischnaucas catolicas ch' ein paupras!

Sper il puesser ha era la Lumnezia da vegl enneu adina giu in cert tschep de mistergners. Pli baul havevan ins surtut «meisters» (lennaris e scrinaris,) miradurs, fravis, calgers, canastrers, vischlès rodès, tètgers, schizun urès e parlars. Era culs mistergners ha ei dau tier nus enqual midada. Scrinaris e lennaris drovan ins aunc oz e nus havein tals en bun'elecziun. Lur lavur ei denton era semidada, silmeins per part, la lenna vegn resgiada per gronda part ed ins vesa darar il meister culla cugnada aulta e culla sigerlada. Ils fravis che enferavan il relativ grond diember cavals, (che mavan per part duront la stad ell' alp della Greina, nua ch' il cumin della Lumnezia aveva il dretg de cargar cavals e surtut vegnevan cavallas cun lur puleins mess leu sur stad) han ozildi era buca ton d'enferar ch' antruras, ed era il recul dils viturins ha smasau la lavur dils fravis. Denton ein era quels aunc oz indispensabels tier nus. Ils calgers mavan aunc da miu seregurdar «a dis», q. v. d. en schurnada e luvravan ellas casas dils purs. Gl' unviern vegnevan els la damaun aschi marvegl, ch' els stuevan haver cazzola e luvravan tudi, tochen la sera tard. Denteren dava ei bunas marendas e surtut havevan els era la moda de tener si legher giuven e vegl cun lur storgias e praulas. Il pur procurava sez pil curom ord las pials della vacca ch' el saveva mazghegiar persuls ne cun auters ensemen. Nus buobs havevan il bi plascher de mirar, co ils traus vegnevan fabricai e cun tgei inschin il vegl calger zullava quels e co el pitgava la gala, ch' ei deva schlops e freva lu giun plaun il crap cun tut sprez. —

In eveniment per nus buobs era l'arrivada dil «schliffer della plema» el vitg. Ei era quel che mulava ils cuntials dils purs e bueva il vinars dils ustiers. Cun «quels de schuebels de Degen» ensemen formava el ina part dellas interessantas visetas annualas els vitgs lumnezians. Oz duvrein era nus buca pli tals spezialists. Sche certs mistregns ein svani, ni ein representai pli fleivel che pli baul, sche dat ei puspei auters, ch' ins duvrava buc avon onns. Nus havein oz mistergners per indrez electrices, per installaziuns ded auas, per tetgs de metal ed in diember auters vegls e novs, che prestan per la populaziun aunc adina buns survetschs e gaudan gronda stema. Ina menda che regia ualti generalmein tier nus, ei la munconza ded interess per emprender da fundament in mistregn. Igl ei ver che las premissas per emprender in mistregn endretg ein buc aschi semplas ed involvan relativamein grondas grevezias als geniturs, che han savens il pli da basegns ch' ils giuven gudognien ton pli spert, enstagl unfrir temps e daners per emprender enzatgei endretg. Mo tuttina duess quei buca esser aschia. Gia nos vegls savevan ch' in mistregn ha valeta d'aur e quei vala era aunc oz, el temps dell' industrialisaziun e proletarisaziun. In bien mistergner ha adina fadigia, ei encurius e gauda gronda stema; in schliet mistergner ei la torta de quel che sto schar luvrar el.

Ei manca a nus en Lumnezia ina scola professionala. Ina tala promovess grondamein il senn per imprendder mistregns da fundament e levgiass silla liunga l'existenza ed il progress en biaras famiglias. Mussament per quei ein ils resultats dellas scolas professionalas en autras valladas. Nus havein en Lumnezia duas scolas secundaras, ina a Val ed ina a Vella. Quei ei tuttavia buca sufficient. Mintga pur, e mintga luvrer era, sto haver oz in techet pli bia scola che pli baul e surtut en lungatg e quel ei in bien fundament de grondissima impurtonza. In tal sa la scola primara buca dar sufficientamein. Ei vegn ad esser in postulat d'emprema muntada, igl amegliurar ton pli gleiti las relaziuns per scolar nos giuvens els roms reals e professionals. Concernent las scolas primaras stein nus ellas medemas relaziuns sco tuttas autras contradas grischunas: scolas de 26-28 jamnas, lungatg tudestg dalla 4—5 classa ensi, buns scolasts, ed auters, cussegls de scola cun interess pella scola ed auters, casas de scola scoiauda ed autras! Ina ulteriura munconza sin terren de scola ei la generala munconza dellas scolas de perfecziun, scolas della sera ne ded in di ad jamna, ellas qualas ils giuvens ch'ei ord scola san seperfectonar empau. Qual augsegner prendess inagada in'iniziativa era sin quei terren? Quei che nus havein detg dallas scolas per giuvens vala era per las giuvnas silmeins per part. Ins duess era dar caschun a quellas tier ulteriura perfecziun en roms de scola e de professiun e surtut duess ins dar aunc dapli caschun ad ellas de sepreparar practicamein pil tener-casa e per il tractament e surtut era per l'educaziun d'affons. Era tier nus lavagan certas mummas lur affons entras munglusa educaziun. Nuota curvien, che quei sa esser aschia, sche l'educaziun manca gia als geniturs.

La Lumnezia ei ina val serrada giu e senza transit de stradun sur in ne lauter cuolm, sco las biaras impurtontas valladas grischunas possedan. Quei impedescha tut traffic de muntada. Cheutras vegnan era ils existents straduns negligi el manteniment, schizun gia ella construcziun ed in grond traffic vegn mai en flur. Pli baul havevan nus in agen commers sur la Greina cul Tessin. Igl atun mavan ins culs stiarls «anentagiu», q. v. d. a Ligiaun ne magari tochen Milaun, ins cumpravi «leuvi» «tachis» e vegneva schizun cun pors tut ners neu sur la Greina. Il vitg de Vrin ha aunc oz in cert character che selai explicar gest cun quei continua traffic. Era la glied mava igl atun «anentagiu» per turnar puspei la permavera. Relativamein grondas fatschentas de latg vegnevan menadas da glied da Vrin «entagiu» a Milaun. Oz ha quei traffic pintga impurtonza. Las relaziuns cun Milaun ch'eran vengidas entras il pass della Greina, han priu fin ed ils davos ch'ei stai «anentagiu» raquentan aunc lur aventuras a lur beadis davos pegna! Il traffic ded oz serestrenscha sin ils cuors de posta cun automobil, ils transports de raubas e per part era de tiers, medemamein era cun automobil ed il traffic local provedan ils paucs viturins, ch'ei surtut da temps d'unviern ferm occupai cun transports de tuttas sorts.

Era hotelleria e commers han buca gronda impurtonza en nossa vallada. A Bogn-Peiden neschan treis fontaunas cun aua ascha de fier de prima qualidad e Val posseda la pli caulda fontauna (25⁰) de gep cun fier digl entir cantun Grischun. Sper omisduas flureschan duas fatschentas de hotelleria che gaudan in bien num e vegnan frequentadas da lunsch e da maneivel. Sper il pez Mundaun, cun sia stupenta vista, envida era ina casa ded jasters da stad e d'unviern. Ils pass che meinan da Vrin e da Lumbrein ano ella val Tenigia, a Luorscha ed a Val vegnan frequentai stediamein dad jasters, ch'enqueran pli gronds ed avantagius turs de montogna.

Il Glogn ei nies pli «car» Lumnezian. El ei ners sco quels de Lumbrein, mo pren buca leu sia colur, mobein dadens e dado Lumbrein. La plattamorta, il platiu che formescha quasi l'entira costa seniastra della vallada, e ch'ei en stabel moviment recuvrescha continuadamein il Glogn cun sia buglia, che quel laguota cun engurdientscha e maglia aschia adina pli e pli naven tut sustegn giudem la spunda, de maniera che quella stauscha continuadamein suenter niev material e tut la spunda stat en continuau moviment. La projectada correcziun dil Glogn duess dar ina emprema tempr a quei moviment entras trer ensemen las auas ellas regiuns pli aultas della val e cheutras temprar empau alla gada quella sbuada alla bassa. Aschigleiti sco las relaziuns lubeschan, duei quella lavur entscheiver e nus sperein bugen che quella detti per dis ed onns lavur e gudogn a nos compatriots en lur atgna tiara, nua ch'els san luvrar ella vischinonza de lur famiglias e ston buca, sco entochen da cheu, encurir il gudogn en contradas jastras. Era vegnan els sez a contribuir pli voluntariamein che entochen ussa lur forza de lavur pil manteniment digl agen tschespet e dell'atgna casa! Era sche nus essan paupers en beins materials, sche lein nus buca esser paupers en beins ideals e nus essan tuts decidi de defender nies tschespet e nos interess materials ed ideals cun tutta energia e cun la perschasiun che nus defendeien sontga tiara!

Nus concludin nossas reflecziuns sur relaziuns economicas della val Lumnezia cun ina canzun ch'il chor de mattauns de Lumbrein cantava avon onns. Il text de quella canzun cheu ei originals, concepìus da signur colonel Rest Giusep Solèr de Vrin, in fin poet ed in grond amitg de sia cara val Lumnezia:

En val Lumnezia eis ei bi
Cunzun il temps de stad.
Lu less jeu viver leu tudi
Sprezond la vanadad.

Giud crunas verdas ils neglèrs
Salidan cun amur,
En iert sper casa ils rosers
Derasan fin'odur.

La ros-alpina d'encurir
Ei miu divertiment
E cun alv niebel s'embellir
Quei schendra legherment.

Gustusa gromma e bien latg
Sin l'alp dat il signun
E lu prendein aunc beinbufatg
In per tschaduns tschagrun.

Tgei ch'ils mats de Lumnezia cantavan de lur mattauns

Ina de Duin,
Quei vi jeu buc;
Filar glin,
Quei sai jeu buc.

Ina de Camuns,
Quei vi jeu buc;
Far si muns,
Quei poss jeu buc.

Ina de Tersnaus,
Quei vi jeu buc;
Sedar cul nausch,
Quei astg' jeu buc.

Ina de Val,
Quei vi jeu buc;
Schar dar cul pal,
Quei poss jeu buc.

Ina de Surcasti,
Quei vi jeu buc;
Schar dar cul marti,
Gliez poss jeu buc.

Ina d' Uors,
Quei poss jeu buc;
Capias stuors,
Quei plai mi buc.

Ina de Peiden,
Quei vi jeu buc.
Smaccar peiver,
Quei descha buc.

Ina de Cumbel,
Quei vi jeu buc!
Dar sil schumber,
Gliez fa ventrun.

Ina de Morissen,
Quei vi jeu buc;
Beiber tissi,
Quei astg' jeu buc.

Ina de Vella,
Quei vi jeu buc;
Smaccar pelischs,
Gliez gusta buc.

Ina de Degen,
Quei vi jeu buc!
Caschiel veder,
Tuchegia mi buc.

Ina de Vignogn,
Quei vi jeu buc;
Sguztgiar il calcogn,
Quei descha buc.

Ina de Lumbrein,
Quei vi jeu buc;
Dar puschein,
Quei plai mi buc.

Ina de Sontg Andriu,
Quei vi jeu buc;
Magliar amplius,
Quei fa fallius.

Ina de Nussaus,
Quei vi jeu buc;
Far puccaus,
Gliez caztga buc.

Ina de Pruastg,
Quei vi jeu buc;
Litgar penn asch,
Quei poss jeu buc.

Ina de Silgin,
Quei vi jeu buc;
Purtar stgalin,
Quei astg' jeu buc.

Ina de Surin,
Quei vi jeu buc;
Far tinderlin,
Quei sai jeu buc.

Ina de Cons,
Quei vi jeu buc;
Schar trer ils ponns,
Quei lasch' jeu buc.

Ina de Vanescha.
Quei vi jeu buc;
Trer la tretscha,
Quei plai mi buc.

Ina de Vrin,
Quei vi jeu bein;
Beiber vin,
E far bilabein!

(En plirs cuors varionta de quella en Chr. R. II. p. 312,14; 61)

Canzun de tscheiver dellas mattauns lumnezianas

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Peiden vegnan!
Els cavan snetgs
Mo senza dretgs.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Cumbel vegnan!
Els vendan graun,
E spargnan paun.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Morissen vegnan!
Els fan prozess
Per gudognar daners.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Vella vegnan!
Els van sin pegna,
E train or paleгна.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Degen vegnan!
Schlognan rascha
Per dar curascha.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Vignogn vegnan!
Van giu' l Glogn.
E maglian ogn.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Lumbrein vegnan!
Van giu Rein,
E fan pulein.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Vrin vegnan!
Beiban vin
E fan de fin.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Surcasti vegnan!
Van oragiu' l casti
Per metter en ani.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Camuns vegnan,
Van a Runs
Per far sparuns.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Tersnaus vegnan!
Els fan barsaus,
E rumpan ils traus.
Allegher las mattauns!

Suna, suna giegia,
Ch' ils mats de Val vegnan!
Van per las vals,
Train or ils pals.
Allegher las mattauns!

Ina canzun dils mats lumnezians

Biala stiva e bien vin
Quei ei la mia veta;
Daners en sac hai senza fin
Quei scatsch' a mi la gretta.

Latg e broda poss jeu buc,
Gliez lavaga il magun;
Carn, quei laudel jeu sil zuc
Cunzun in bien schambun.

Maruns, castognas fai pinar,
Motschna biala cuschinar;
Groma dira sco in cugn,
Ch' ins sappi grad magliar cun pugn.

Meila cotschna salvan si,
Per giavinar ils mats;
Paun cun péra zuppan vi,
Per discus far sulaz.

Cars cumpogns, tedlei sin mei!
Las mattauns buc vilentei;
Las mattauns buc cumbrigei,
Schiglioc quei fa bargir.

Fuss mi laid de vilintar
Las mattauns aschia;
Curtesia lein nus far
En cas'ed or sin via.

Il muronz schuldau della Lumneziana

(Veglia canzun populara)

Miu muronz ei in bufatget.
El ha mi dau in bi fazalet.
Videribum, pum, pum!

Sch'jeu vi e Ti vul er,
Dein nus in bufatg bi pèr.
Videribum, pum, pum!

Ah, co mi fa mal il tgau,
Che miu muronz ei ius schuldau.
Videribum, pum, pum!

Ah, co mi fa mal il pèz,
Ch'jeu el mai pli vez.
Videribum, pum, pum!

Ah, co mi fa mal il cor,
Che miu muronz ei ius da Porclas or.
Videribum, pum, pum!

Giugs e vers d'affons ord Val Lumnezia

Brida, Brida sburitschida,
Ord Lumnezia eis ti vegnida,
Meln'e pintga sco'l malon,
Ed has de far cun pign e grond.

Nu'eis staus? — Vi Tersnaus.
Tgei has fatg? — Bubiù latg.
Tgi ha dau? — Toni Clau.
Has engraztgau? — Tut emblidau.
Huhu, ti cucu!

Vers characteristics davart il de viver en Lumnezia

Ti dias ch'jeu sei de Peiden,
Ed jeu che sundel de Cumbel;
Ti dias ch'jeu magli megna,
Ed jeu che magliel buc avunda;
Ti dias ch'jeu magli meila,
Ed jeu che schagiel buca pumma.

(Chr. Retor. II. p. 447, 133)